

SADAŠNJE STANJE MUZEJA, MEMORIJALNIH SPOMEN
KUĆA I SOBA U MAKEDONIJI *

Kuzman Georgievski

U Makedoniji djeluje 5 specijaliziranih muzeja
(za arheologiju, etnologiju, historiju, prirodne
znanosti i modernu umjetnost).

Istodobno u ostalim gradovima Makedonije pos-
toje i 7 tematskih izložbi stalnog karaktera.
Osim navedenih, postoji i djeluje 10 muzeja
općeg značaja. Navedeni muzeji bave se prouča-
vanjem i izlažu predmet od značaja za područ-
je arheologije, etnologije, historije, likov-
nih umjetnosti itd.

U Makedoniji postoji 12 memorijalnih muzeja i
3 memorijalnih soba u barakama. Neki od ovih
muzeja i memorijalnih soba nisu još riješili
neke bitne probleme.

Mišljenja smo, da će ovi i drugi problemi
muzeja, spomen-kuća i memorijalnih soba biti
riješeni tek kad u muzejima bude konstituirana
aktivna stručna služba, koju propisuje član
19. Zakona o muzejskoj djelatnosti Makedonije.

PRESENT STATE OF MUSEUMS, MEMORIAL HOMES AND
ROOMS IN MACEDONIA

Kuzman Georgievski

In Macedonia there work 5 specialized museums

(for archaeology, ethnology, history, science and modern art). Simultaneously, there exist in other towns of Macedonia 7 thematic exhibitions of permanent character. Besides the aforementioned, there exist and work 10 museums of general significance. The mentioned museums are concerned with studies and exhibit objects of significance for the spheres of archaeology, ethnology, history, fine arts etc. Macedonia boasts of 12 memorial museums and 8 memorial rooms in barracks. Some of these museums and memorial rooms have not yet solved some of their essential problems. I am of the opinion that these and other problems of the museums, memorial homes and memorial rooms will be solved only when the museums have established an active technical service prescribed by Art. 19 of the Law of museum activities in Macedonia.

Referat održan na VIII kongresu Saveza muzejskih društava Jugoslavije u Puli svibnja 1975. godine

SADAŠNJE STANJE MUZEJA, MEMORIJALNIH SPOMEN-KUĆA I
SOBA U MAKEDONIJI

Kuzman Georgievski

ICOM (5; 525; 531; 538; 550; 600; 614; 630; 700;
745; 762; 763; 764; 790; 850; 945; 6.5;
122.2; 55.4)

UDC 069:72.025.2/.4:351.853.1(497.17)(091)

I

U proteklih 30 godina slobodnog socijalističkog razvoja, paralelno s privrednim razvojem u SR Makedoniji, razvijao se i unapredjivao kulturno-prosvjetni život.

Skopje, kao glavni grad SR Makedonije, izraslo je ne samo kao značajan prosvjetni i privredni centar, već i kao istinsko kulturno žarište.

U protekla tri desetljeća od pobjede nad fašizmom, u gradu je izraslo i razvilo intenzivnu djelatnost više kulturnih institucija, čije su postojanje i aktivnost važni ne samo za Skopje, već i cijelu republiku.

Rezultati i dostignuća više njih znače u isto vrijeme i nacionalni uspjeh makedonskog naroda, koji prvi put u svojoj mnogovjekovnoj historiji ima istinsku slobodu, tako da može slobodno i nesmetano raditi i razvijati se na materinjem jeziku.

Zahvaljujući velikom zalaganju naše zajednice i radnih ljudi u njoj, a isto tako djelovanju društveno-političkih faktora, u relativno kratkom

periodu postignuti su značajni rezultati koji u svakom pogledu uspješno nadoknađuju nedostatke u tradiciji.

Istodobno s drugim kulturnim institucijama u Skopju i u ostalim gradovima republike formirane su i muzejske institucije.

Nova muzejska zgrada u Skopju, o kojoj je dano dosta podataka u referatu "Muzejske zgrade u Skopju", omogućuje ne samo da se najreprezentativnije prikaže prošlost s kulturnom historijom makedonskog naroda i narodnosti što žive u Makedoniji, nego i da se organizira zajedničke službe svih muzeja u republici.

U tom smislu gledamo i zajedničku matičnu službu za muzeje u Makedoniji. Nju bi trebalo da vode iskusni muzealci i dobri stručnjaci koji bi osim ukazivanja na propuste u dosadašnjem stručnom radu, usmjeravali na pravilno obradivanje i izlaganje muzejskih materijala, organiziranjem tematskih i stalnih izložbi

II

U Skopju je do 1963. godine - kad je za trenutak bio prekinut normalan život katastrofom što je zadesila grad - postojalo i radilo 5 muzeja od kojih su 4 specijalizirana (Arheološki muzej, Etnološki muzej, Historijski muzej Makedonije i Prirodonoaučni muzej) a jedan je opći, Muzej grada Skopja i Umjetnička galerija.

Godine 1964. osnovan je Muzej savremene umjetnosti, zahvaljujući međunarodnoj solidarnosti što su je izrazile mnoge zemlje svijeta poklo-

nivši gradu Skopju velik broj umjetničkih djela iz oblasti suvremene likovne umjetnosti.

Tako sada u Skopju ima 5 specijaliziranih muzeja, Muzej grada Skopja kao kompleksni opći muzej i Umjetnička galerija. Postoji tendencija da se osnuje još i veći broj memorijalnih muzeja.

Danas u Skopju postoje ovi memorijalni muzeji: Historijski muzej Makedonije otvorio je memorijalnu sobu "Krstе Misirkov" u sastavu Instituta za makedonski jezik - "Krstе Misirkov"; Muzej grada Skopja otvorio je 9. maja, na dan pobjede nad fašizmom, memorijalni muzej-spomenkuću Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju, a priprema se otvaranje spomen-kuće ilegalnih radionica i spomen-sobe 12. brigade i dr.

Osim finansijskih problema muzeja u Skopju u proteklim su godinama postojali i problemi smještaja muzejskih institucija i nedostatka kadrova.

1. Muzej savremene umjetnosti uselio se 1970. u novu zgradu na prostoru od svojih 4500 m², i danas uspješno obavlja svoju funkciju.

Odmah nakon useljenja organizirana je stalna izložba sa 250 odabranih eksponata. Muzej ima dvoranu za povremene izložbe koje često organizira, kao i kino dvoranu za projekciju filmova, izvođenje recitala i za druge aktivnosti.

Depoi s prostorom od 1000 m² potpuno zadovoljavaju potrebe ove institucije za dugi period. U muzeju je zaposleno 29 osoba, od kojih 7 s visokim obrazovanjem - medju njima su tri viša kustosa - 1 s višim, 6 s nižim obrazovanjem, 3

VKR, 2 KR i 11 nekvalificiranih radnika.

2. Muzej grada Skopja useljen je potkraj 1970. godine u rekonstruiranu zgradu bivše željezničke stanice i posjeduje ukupno više od 4500 m² prostora što mu omogućuje uspješno razvijanje aktivnosti.

Međutim, zbog nedostatka sredstava nije potpuno završena rekonstrukcija zgrade. Potrebno je da se završi istočni dio fasade, gdje je predviđeno da se izgradi dvorana za predavanja i projekcije prigodnih filmova prilikom kolektivnih posjeta muzeju.

U 1974. godini organizirana je muzejska izložba "30 godina slobodno Skopje", koja će s nekim dopunama postati stalna izložba Muzeja. U ovoj godini Muzej ima u planu da organizira stalnu izložbu "Skopje u NOR", a postepeno u toku naredne 2-3 godine i ostale izložbe trajnog karaktera, počevši od najstarije historije Skopja.

Muzej ima kompletno konzervatorsko-preparatorsko odjeljenje za konzervaciju muzejskih predmeta, koje povremeno obavlja usluge i drugim institucijama. Foto-laboratorij organiziran je kao zajednička služba svih muzeja u Skopju; u toku godine treba da angažira još dva fotografa.

U Muzeju je zaposleno 28 osoba od kojih 10 s visokim obrazovanjem, medju njima i 1 viši stručni suradnik, 1 viši konzervator, 1 s višim obrazovanjem, 7 sa srednjim, 4 VKR i 6 PKR.

3. Prirodonoaučni muzej bavio se u proteklom periodu od XI skupštine izgradnjom druge faze

objekta-muzejske zgrade-i osiguravanjem potrebne dokumentacije za unutrašnje uređenje izložbenih dvorana, kao i izradom koncepcije izvedbenog elaborata za uređenje stalne izložbe.

Program Muzeja predviđa da se o pedesetogodišnjici njegova osnivanja, 1976, otvore muzejske izložbe i smjeste u prizemlje, s ciljem da se prikaže sistematika žive i nežive prirode koja naseljava našu republiku, i to tako da se prezentira sva raznovrsnost i složenost živog svijeta u nas.

Ali, da bi se izbjeglo stereotipno prikazivanje sistematike, koncepcija predviđa prikazivanje više bioloških zakonitosti (razmnožavanje, prehrana i dr.), geografsku rasprostranjenost i sve drugo što je značajno i specifično za makedonsku floru i faunu.

Prva faza Muzeja završena je u 1969. godini, a druga u 1974. Sada je u Prirodonoaučnom muzeju zaposleno 25 osoba od kojih su 5 viši kustosi, 1 viši naučni suradnik, 2 doktora nauka, 4 preparatora, 4 laboranta, 1 slikar izvodjač i 1 bibliotekar.

4. Arheološki muzej od 1963. godine radi u provizornim radnim uvjetima na ograničenom prostoru i zbog toga osim arheoloških iskopavanja, koje obavlja institucija, u drugim aktivnostima (obrada materijala, rekonstrukcija, konzervacija i dr.) sudjeluje s ograničenim kapacitetom.

U Muzeju je zaposleno ukupno 14 osoba od kojih 5 s višim obrazovanjem, 4 s visokim, među kojima 1 doktor nauka i 1 magistar, 2 sa srednjim obrazovanjem, 1 KR i 1 PKR.

5. Etnološki muzej osnovan je 1944. godine kao odjeljenje Narodnog muzeja, a od 1949. ima status Etnološkog muzeja Makedonije.

Smješten je na 1010 m² od kojih 400 m² zauzima izložbeni prostor, 450 m² depoi a ostalih 160 m² službene prostorije, biblioteka i radionice.

Osim bogatog muzejskog materijala, obradjenog i smještenog po depoima Muzej ima i dvije tematske izložbe: "Tradicionalno kulturno bogatstvo u Makedoniji" i "Narodna zemljoradnja i stočarstvo u Makedoniji".

Stručno-naučna djelatnost redovno se obavlja po zbirnama i svi se novo nabavljeni predmeti obrađuju u toku godine.

Ukupno je zaposleno 16 osoba, od kojih su 6 etnolozi: 5 viših kustosa i jedan kustos savjetnik. Od ostalih 3 su s višim, 3 sa srednjim obrazovanjem, 3 polukvalificirana i 1 kvalificiran.

6. Historijski muzej Makedonije. Od 22. XII 1951. do 1963. imao je stalnu muzejsku izložbu. Ali poslije katastrofalnog potresa u Skopju Muzej svoju aktivnost obavlja u privremenim prostorijama, najprije u jednoj montažnoj baraci, a od 1970. godine smješten je na dijelu prostora u Muzeju grada Skopja, čime su obje institucije stiješnjene. Aktivnost Muzeja usmjerena je uglavnom na prikupljanje i obrađivanje novog muzejskog materijala, organiziranje povremenih tematskih izložbi i izdavanje publikacije "Muzejski glasnik".

Ukupno je zaposleno 16 osoba, od kojih 3 s visokim obrazovanjem, i to 3 viših kustosa, 1 viši stručni suradnik i 1 magistar. Od ostalih zaposlenih 1 je s višom školom, 1 sa srednjim obrazovanjem, 1 VKR i 2 PKR.

Za sva tri republička muzeja: Arheološki, Etnološki i Historijski muzej Makedonije, još od 1971. godine počela je izgradnja jedne zajedničke zgrade koja je trebalo da bude gotova još 1973. Medjutim, rok je prolongiran za još 2 godine, tako da prema posljednjem dogovoru te institucije treba konačno da se usele u novu zgradu u toku augusta 1975. godine.

Useljivi prostor iznosit će 10.500 m², od kojih će se 6.000 m² upotrebljavati kao izložbeni prostor, a ostalo je rasporedjeno za depoe, radne prostorije, radionice i dr.

S useljenjem i smještajem u novu zgradu sve ove institucije imat će maksimalno povoljne uvjete rada na polju muzejske djelatnosti.

7. Umjetnička galerija nastavlja sa svojom aktivnošću u adaptiranom Daut-pašinom amamu, koji je prilagodjen za izložbene prostorije. Medjutim, uvjeti za rad nisu povoljni, te se nastoji da se nadju odgovarajuća rješenja. Osim stalne muzejske izložbe, koja se povremeno osvježava novim muzejskim eksponatima, u jednom dijelu izložbenih dvorana organizira se povremeno samostalne ili kolektivne likovne izložbe.

U Umjetničkoj galeriji zaposleno je ukupno 9 osoba, od kojih su 2 s visokim, 1 s višim obrazovanjem, 4 sa NSS, 1 VKR i 1 PKR.

8. Narodni muzej u Prilepu, uz druge aktivnosti, razvio se i u naučnu instituciju za slavensku arheologiju, čije rezultate posljednjih godina treba respektirati. Odluka Izvršnog komiteta Međunarodne unije za slavensku arheologiju, da Prilep bude domaćin i centar za ovu oblast arheološke nauke, veliko je priznanje za ovaj radni kolektiv. U tom smislu ulažu se napori da se omoguće optimalni uvjeti za rad, te se između ostalog adaptira objekt u Duvanskom institutu, da bi se dobio potreban prostor.

Muzej ima ove otvorene izložbe:

- Arheološka zbirka u Narodnom muzeju na 96 m²,
- Memorijalni muzej "11 oktobar" na 160 m²
- Muzej duhana (na 650 m²) i dvorana za povremene izložbe u manastiru Sveti Arhandjel.

U perspektivi je adaptacija 440 m² za lapidarij u krugu Memorijalnog muzeja, i još neke prostorije u Duvanskom kombinatu.

Prostorije depoa smještene su na 545 m², a 530 m² preostaje za radionice i radne prostorije.

Muzejski materijal redovno se obradjuje i publicira, a izdaje se i časopis Godišnjak muzeja i Balkanoslavika.

Treba naglasiti da je u Narodnom muzeju Prilepa najbrojniji kolektiv među muzejima u Makedoniji. Ukupno ima 67 zaposlenih od kojih su 9 s visokim obrazovanjem, među njima 2 viša kustosa, 19 KV i VKR, 7 sa srednjim obrazovanjem, 10 sa nepunim srednjim - priučeni radnici, 22 nekvalificiranih i polukvalificiranih radnika.

U 1974. godini Zajednica za financiranje dodijelila je ovoj instituciji budžet u iznosu od 467.284, a vlastitim aktivnostima namaknuto je 2,315.275.- dinara.

9. Narodni muzej u Bitoli

Muzej je formiran 1949. godine, pa i poslije toliko godina nije uspio osigurati bolje uvjete rada. Izložbeni prostor ima ukupno 270 m² i ne odgovara potpuno svojoj namjeni, a isto tako ni radne prostorije ni depoi.

Izložbe etnološka i NOR, u nepromijenjenoj su situaciji još od svoga osnivanja do danas, i stoga se nameće nužnost da u skoroj budućnosti budu osvježene i renovirane. Arheološki dio izložbene postavke zadovoljava muzejske kriterije.

U djelokrug rada ovog Muzeja ulazi i spomen-kuća narodnog heroja Stiva Naumova, koja je otvorena kao memorijalni muzej još 1955. godine. I ovdje treba eksponate osvježiti i poboljšati. U buduću valja više brige posvetiti ovom memorijalnom muzeju.

Adjir Nadji džamija takodjer je u nadležnosti Narodnog muzeja i služi kao lapidarij za islamske spomenike i belege.

U Muzeju je zaposleno 9 osoba, od kojih su 5 s visokim, 1 sa srednjim obrazovanjem i 3 administrativno-tehničke osobe.

10. Arheološki lokalitet "Herakleja" u Bitoli

formiran je kao posebna organizacija udruženog rada sa 6 zaposlenih osoba od kojih 2 s visokim obrazovanjem, 2 sa srednjim obrazovanjem i 2 radnika (čuvara).

11. Umjetnička galerija u Bitoli isto je tako organizacija udruženog rada sa 2 zaposlene osobe, od kojih 1 s visokim obrazovanjem i 1 nekvalificiran radnik.

12. Historijski muzej u Kruševu. Faktički je to memorijalni muzej "Kruševske Republike", ali je jednim dijelom zastupljena i mlađja historija Kruševa iz vremena NOR. U tom je muzeju zaposlena samo jedna osoba s priznatim višim obrazovanjem, pa nema ni redovnog održavanja, nije određeno radno vrijeme i izložba se dopunjuje novim eksponatima. Uбудuće će ovdje trebati svakako učiniti više da se stanje popravi.

13. Galerija "Nikole Martinovskog" u Kruševu smještena je u jednoj rekonstruiranoj zgradi s tipičnom gradskom arhitekturom. Međutim, status te institucije dosad nije riješen u smislu redovnog obradjivanja materijala i dopunjavanja izložbe novim eksponatima. Problem je u tome što zasada ova ustanova nema nijednog kustosa koji bi mogao obavljati posao redovno, i prijeko je potrebno da taj problem bude što skorije riješen.

U jednoj od prostorija Galerije smještena je izložba fotografija suvremene tematike, koja se ne uklapa u ovaj ambijent i koja je ispod muzejskog nivoa.

U Galeriji su također smješteni Radnički univerzitet i Zajednica za obrazovanje i kulturu Općinske Skupštine Kruševo.

14. Narodni muzej u Ohridu osnovan je 1950. godine, a od 1973. integriran je sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture grada Ohrida. (Zavod je

osnovan 1961. godine) kao "OOUR Zavod za zaštitu spomenika kulture i Narodni muzej Ohrida".

Osim spomenika kulture: Sv. Sofija, Sv. Kliment, Sv. Naum i dr., koji su sami po sebi muzeji srednjovjekovne kulture, postoje i stalne izložbe, i to: Slavenska pismenost i Etnološka izložba.

Izložbu je postavio dr Vladimir Mošin, jedan od najboljih poznavalaca ove materije iz koje se može vidjeti razvoj dvaju slavenskih pisama (glagoljice i ćirilice), s najstarijim sačuvanim spomenicima i s njihovim najbitnijim karakteristikama. Nadajmo se da će se u buduće naći bolje prostorno rješenje za smještaj ove značajne izložbe. Za tu se svrhu predviđa kompleks nazvan Sv. Kliment, gdje bi se smjestio i Pedagoški muzej.

Etnološka zbirka smještena je u zgradi uprave i zasad zadovoljava potrebe.

Zgrada Robevaca adaptira se za gradsku kuću i u tom cilju izvode se građevinski radovi.

Umjetnička je galerija zatvorena, a predviđena je za potrebe buduće Akademije likovne umjetnosti.

Poslije rekonstrukcije kuće Hrista Uzunova predviđa se otvaranje stalne izložbe na temu "Preporod i Ilindenski ustanak u Jugoslaviji".

U ovom momentu izložbeni prostor obuhvaća 275,90 m², a sa spomenutim rekonstrukcijama proširit će se na 831,90 m². Za depoe je osigurano 77,90 m², za konzervatorske radionice i foto-labo-

ratorij sa stolarskom radionicom 87,20 m², stručna biblioteka zauzimat će 48,70 m² a radne prostorije 127 m². U ovoj ustanovi zaposlena je 21 osoba od kojih su 6 kustosi konzervatori s visokim obrazovanjem, 4 konzervatora tehničara sa srednjim obrazovanjem među kojima i 1 knjižničar, 2 stolara-rezbara, 1 domaćin, 2 čuvara i 2 čistačice.

Dotacije dobivene od Zajednice za kulturu pokrivaju samo 58% osobnih dohodaka zaposlenih, a druga sredstva za osobne dohotke i za djelatnost ostvaruju se od ulaznica i proširenih aktivnosti institucije.

15. Narodni muzej "Dr Nikola Nezlobinski" u Strugi osnovan je 1928. godine sa zoološkom izložbom dra Nikole Nezlobinskog, a 1940. godine općina je izgradila sadašnju zgradu Muzeja. Specifičnost je Muzeja što sve reprezentirane životinje potječu iz okolice grada Struge, jezera, blata, polja i okolnih planina. Kadrovski duže vrijeme nije bio kompletiran, ali je sada riješen i taj problem. U Muzeju radi ukupno 8 osoba od kojih su 3 biolozi, 1 historičar, 2 preparatora i 2 tehničke osobe.

Zoološka izložba ima 240 m² izložbenog prostora, arheološka izložba 60 m², depoi 30 m² i radne prostorije 32 m².

16. Spomen-dom "Braće Miladinovaca" u Strugi otvoren je 1962. godine u povodu stogodišnjice mučeničke smrti ovih zaslužnih građana Struge i preporoditelja Makedonije. Međutim, osim jedne spomen-sobe, koja je uređjena u povodu otvaranja doma status ove institucije nije riješen. Zaposlena je samo jedna osoba s visokim obrazo-

vanjem, i objekt djeluje zapušteno kao da se o njemu ne vodi briga.

17. Muzej tetovskog kraja smješten je u Arabat teke. Osnovan je 1950. godine, a za publiku je otvoren 1951. Izložbene su prostorije veoma loše, a dosad nije učinjeno ništa da se situacija poboljša, pa je Muzej privremeno zatvoren.

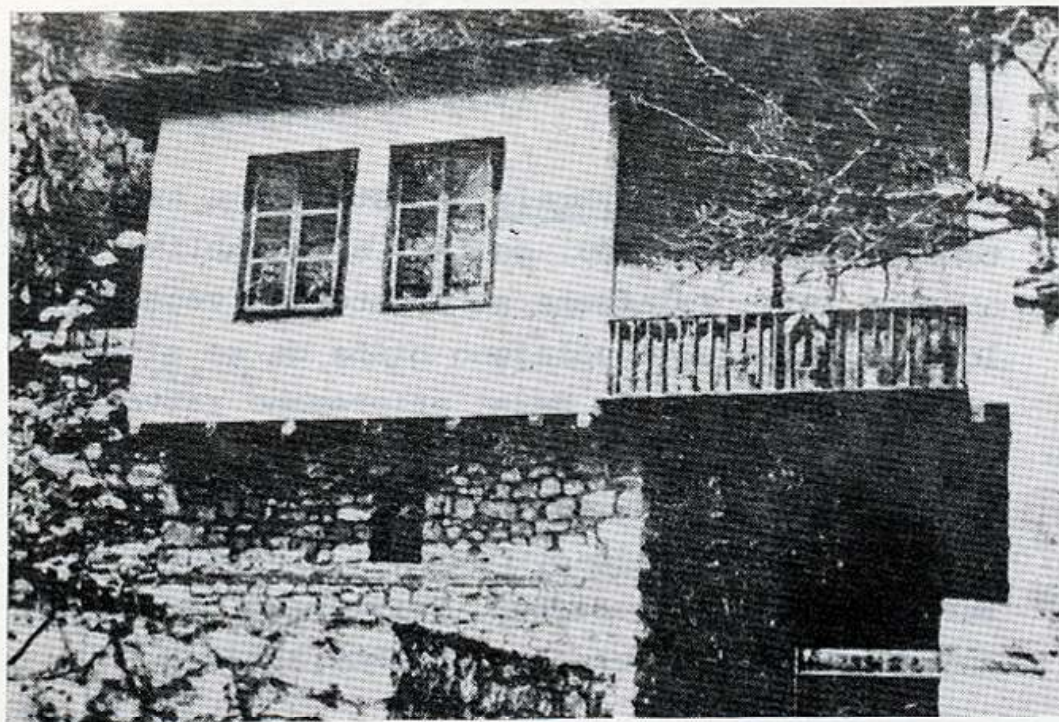
U djelokrugu tog Muzeja nalaze se i Memorijalni muzej CK KPM koji je otvoren 1967. Njegovo održavanje zasad zadovoljava. Privremeno je u njemu smještena uprava Muzeja tetovskog kraja.

Umjetnička galerija u ovom gradu služi samo za povremene likovne izložbe, a sama je zgrada spomenik kulture - stari turski amam adaptiran za izložbeni prostor.

U konaku manastira u Lešku uređena je memorijska soba Kirila Pejčinovića u kojoj se među izloženim materijalom nalazi i nadgrobna ploča Kirila Pejčinovića. O toj memorijskoj sobi vodi brigu manastirski personal.

U Muzeju tetovskog kraja zaposleno je ukupno 6 osoba od kojih je samo jedna sa srednjim obrazovanjem a ostali čine tehnički personal.

U Gostivaru zasad ne postoji muzej ni muzejska zbirka, ali se razmišlja o otvaranju muzeja. Pri ovoj općinskoj skupštini dva su memorijska muzeja: Spomen-kuća Djordja Pulevskog u selu Galličnik, i Prva partizanska štamparija u selu Bituše. Ti su memorijski muzeji uređeni na profesionalnom nivou, ali pitanje njihova održavanja nije riješeno.

Tetovo - Memorijalni muzej CK KPM

Skopje - Memorijalni muzej Pokrajinskog komiteta
KPJ za Makedoniju

17 a. U Kičevu se intenzivno radi na otvaranju muzeja za najnoviju historiju s radnim naslovom: "Zapadna Makedonija u NOB". Adaptira se zgrada u kojoj je bio smješten Glavni štab NOR i CK KPM u vrijeme kad je Kičevo bilo slobodni teritorij (septembar 1943. godine).

Sada su zaposlene samo 2 osobe, i to 1 historičar, 1 knjigovodja-blagajnik.

Prikuplja se materijal za muzej i izvode se građevinski radovi na objektu.

18. U Kumanovu je 1964. godine osnovan Historijski muzej u čijem se sastavu nalazi i Umjetnička galerija. Muzej raspolaže sa 10 tematskih izložbi koje se odnose na period od 1919. godine do dana kad su grad oslobodile naše narodnooslobodilačke jedinice. Predviđa se izgradnja nove muzejske zgrade kako bi se sadašnji muzej pretvorio u kompleksni, u skladu s njegovim sadašnjim imenom Narodni muzej kumanovskog kraja. Historijski dio Muzeja ima ukupno 168 m² od čega 94 m² otpada na izložbeni prostor, 26 m² na depo, 14 m² na laboratorij i radionicu i 34 m² na radne prostorije. Umjetnička galerija ima ukupno 209 m², od kojih je 184 m² izložbeni prostor, 19 m² depo Galerije i 16 m² radni prostor. U muzeju je zaposleno ukupno 5 osoba od kojih su 2 s visokim, 1 sa srednjim obrazovanjem i 2 PKR.

U manastiru Prohor Pčinski uredjena je memorijalna soba "Prvo zasjedanje ASNOM-a", ali status toga memorijalnog muzeja nije riješen.

19. U Kratovu je 1956. godine otvorena Galerija dječjih radova iz oblasti likovne djelatnosti i premještena u adaptiranu džamiju. Među-

tim, nakon odlaska organizatora i rukovodioca Galerije, koji je i likovni pedagog osmoljetke, postepeno zamire ta aktivnost i galerija je prepuštena zubu vremena.

U ovom je gradu 1970. godine u povodu dana rudara u Makedoniji, organizirana stalna izložba "1689-1970. godina" s osvrtom na Karpošev ustanak. Bilo je zamišljeno da ta izložba preraste u muzej, ali ona do danas nije unapredjivana.

20. Narodni muzej štipskog kraja osnovan je 1950. godine. On ima razgranatu djelatnost. Umjetnička galerija sa stalnom izložbom djela suvremene makedonske umjetnosti smještena je u "Bezistanu", spomenik kulture, koji je adaptiran i raspolaže prostorom od 422 m².

Stalna izložba ikona i crkvenih relikvija od XVII do XX stoljeća smještena je u Galeriji crkve svete Bogorodice u Novom Selu na 215 m².

Muzej ima i stalnu muzejsku izložbu materijalne kulture od prethistorije do rane Bizantije, i izložbu folklora-nošnji, nakita i dr. - iz istočne Makedonije. Izložba Zidno fresko-slikarstvo XI-XIII stoljeća iz crkve sv. Leontije Vodoča smještena je u adaptiranoj zgradi prvoborca Toše Arsova s izložbenim prostorom od 140 m². Objekt u kojemu su smještene stalne izložbe ima ograničene mogućnosti zbog malog prostora, i zato bogati muzejski materijal, bilo historije bilo arheologije ovog regiona, nema uvjeta da se organizira na principu suvremene muzeologije. Rješenje treba tražiti u novoj muzejskoj zgradi.

Muzej raspolaže sa 857 m² ukupnog prostora od

čega se 777 m² upotrebljava za izložbe, 30 m² za radionice i foto-laboratorij a na 50 m² smještene su radne prostorije.

U Muzeju radi ukupno 12 osoba od kojih su 5 kustosi s visokim obrazovanjem, 1 preparator, 1 knjigovodja-blagajnik, 1 domaćin, 1 čistačica i 3 čuvara.

21. Pokrajinski muzej u Strumici osnovan je 1953. godine i ima tri zbirke: etnološku, historijsku i arheološku.

Izložbeni se prostor priprema, pa je muzejski materijal deponiran do momenta kad bude mogao biti ponovo reprezentiran na predstojećim izložbama. Muzej trenutno raspolaže sa 208 m² ukupnog prostora, od kojega je 99 m² za izložbe, 32 m² za depoe, 14 m² za radionice, 62 m² za radne prostorije.

U nadležnosti je Muzeja i spomen-kuća narodnog heroja Jugoslavije Blagoja Jankova Mučete. Izložba je prigodno uređjena na ukupnom izložbenom prostoru od 76 m².

U Muzeju su zaposlene 3 osobe od kojih 1 s visokim, 1 s višim obrazovanjem i 1 nekvalificirani radnik.

22. U Novom Dojranu otvorena je, na inicijativu Prirodonočnog muzeja iz Skopja, stalna izložba životinjskog svijeta Dojranskog jezera.

Međutim, zbirka je pri zavodu za ribarstvo, a vlasnik je ribarsko poduzeće "Dojransko jezero" koje o ovoj izložbi ne vodi dovoljnu brigu.

Za taj problem treba tražiti rješenje na nivou općinske skupštine Djevdjelije i republike.

23. U Djevdjeliji je pri Radničkom univerzitetu formirana historijska zbirka NOR i Ilindena, a u posljednje vrijeme otvara se i arheološka zbirka.

Ali, ne postoji koncepcija po kojoj bi se izlagali eksponati, a ni izložbeni prostor ne odgovara namjeni.

Taj problem radni kolektiv treba da riješi uz pomoć matičnih odgovarajućih muzeja iz Skopja.

Pri Radničkom je univerzitetu i Memorijalni muzej u selu Konsko, gdje je za tu svrhu uređjena bivša školska zgrada. Ovdje ima dovoljno prostora, ali izložba nema tematski i kronološki red, te je potrebna stručna pomoć matičnih muzeja.

U muzejskim zbirkama i Memorijalnom muzeju zaposlene su 3 osobe od kojih je 1 s visokim, 1 sa srednjim obrazovanjem i 1 čuvar.

24. Narodni muzej u Titovom Velesu osnovan je 1951. godine i ima tri stalne izložbe: arheološku, etnološku i izložbu narodnooslobodilačke borbe ovoga kraja. Izložbene prostorije obuhvaćaju 472 m², radionice 10 m², radne prostorije 64 m², depo 148 m². S obzirom na bogatstvo muzejskog materijala, prostor je nedovoljan da se traži bolje i adekvatnije rješenje.

Osim tih izložbi, Muzej vodi brigu i o memori-

jalnim kućama; Koča Racina koja se redovno održava i koja je na solidnom nivou, i Vasila Glavinova, koja se sada renovira i priprema da bude ponovo otvorena.

Na arheološkom lokalitetu "Stobi" redovno se obavljaju arheološka istraživanja i iskopavanja gradske arhitekture, nekropola grada i dr. pa je između ostalog, kao rezultat dobivenog pokretnog materijala na ovom lokalitetu, otvorena stalna izložba u bivšoj željezničkoj stanici. Dio tog prostora iskorišten je i za depoe.

U Muzeju je zaposleno ukupno 13 osoba od kojih su 3 s visokim, 3 sa srednjim obrazovanjem, 1 VKR i 6 nekvalificiranih radnika.

Dosad Muzej je izdao ove publikacije: Vodič niz Stobi, publiciran na engleskom, srpsko-hrvatskom i makedonskom jeziku, i Studija I, kao rezultat arheoloških istraživanja projekta Stobi.

U Skopju je pri Republičkom sekretarijatu za unutrašnje poslove otvoren Kriminalistički muzej, na početku 1965. godine (1. januara), koji uglavnom služi za potrebe sekretarijata i njegovih suradnika.

Izložba je stalnog karaktera, i redovito se dopunjava novim eksponatima koji su u vezi sa zakonom o krivičnom postupku. Izloženo je više od 5.500 predmeta kao rezultat aktivnosti službe za kriminalistiku u Makedoniji od 1945. godine, na izložbenom prostoru od 630 m².

Zaposlene su dvije osobe: kustos i načelnik službe.

Pri Zavodu za ribarstvo SRM organiziran je 1954. godine Ribarski muzej i akvarij koji je uspješno radio do 1963. godine. Ali 26. jula 1963. godine, kad su nastradale i druge kulturne institucije u gradu Skopju, taj je muzej stradao i dosad nije obnovljen, a njegova je aktivnost prestala.

Budućnost će pokazati hoće li se ova institucija ponovo aktivirati.

III

Iz pregleda muzeja, memorijalnih kuća i zbirki mogu se sumirati ovi zaključci: U Makedoniji ima 5 specijaliziranih muzeja i svi su u Skopju (Arheološki muzej, Etnološki muzej Makedonije, Historijski muzej Makedonije, Muzej savremene umjetnosti i Prirodonoaučni muzej). Ali u narodnim muzejima u drugim gradovima ima još 7 tematskih izložbi stalnog karaktera. Na primjer, muzej u Strugi nazvan je Narodni muzej dra Nikole Nezlobinskog, iako je u njemu najkompletnija stalna zoološka izložba. Druga su odjeljenja nerazvijena. Na arheološkom lokalittu "Stobi" formirana je jedna bogata arheološka zbirka od pokretnog arheološkog materijala dobivenog posljednjim sistematskim iskopavanjima, tako da prerasta u veoma reprezentativnu arheološku zbirku. Na arheološkom lokalitetu "Herakleja" formirana je manja izložba s najreprezentativnijim predmetima, tako da zajedno sa samim lokalitetom čini muzejski kompleks. Izložba "Slavenska pismenost" u Ohridu jedinstvena je stalna izložba takvog karaktera u Jugoslaviji i zadovoljava suvremene kriterije svojim eksponatima, ali ne i prostorom u koji je smještena, kao i izložba etnološkog odjeljenja regiona što ga obuhvaća.

Muzej duhana u Prilepu koji uskoro treba da se dopuni s više novih eksponata, svojevrsan je specijalizirani muzej, odnosno stalna tematska izložba, a za njeno se dopunjavanje i usavršavanje brine Narodni muzej u Prilepu.

Muzej "Zapadna Makedonija u NOR" treba da se osnuje u Kičevu uz stručnu pomoć i suradnju odjeljenja za NOR pri Historijskom muzeju Makedonije u Skopju.

Tih 7 tematskih izložbi ili muzeja s vremenom će vjerojatno prerasti u specijalizirane institucije, ali zasad, s obzirom na njihovu postavku, odgovornost i mogućnost samostalnog djelovanja, to još nisu.

U SR Makedoniji postoji i radi 10 muzeja općeg tipa koji prikupljaju, proučavaju, obrađuju i izlažu predmete različitih oblasti: arheologije, etnologije, historije, likovne djelatnosti i dr. Ali osim Muzeja grada Skopja, Narodnog muzeja u Prilepu i Narodnog muzeja u Ohridu, koji su riješili ili rješavaju problem prostora i stručnog kadra, drugi muzeji, Bitole, Kumanova, Strumice i Tetova zasad i u bliskoj budućnosti nemaju izgleda da uspješno riješe te probleme. Postoje neki izgledi da te probleme riješi Narodni muzej Štipa i Titovog Velesa.

Galerija, zajedno sa slikarskom kolonijom u Strumici i s onom u Prilepu za mramor i drvo, ukupno ima 10. Međutim, kao samostalne institucije rade samo dvije: Umjetnička galerija u Skopju i Umjetnička galerija u Bitoli. Druge galerije, takozvane kolonije, dio su aktivnosti narodnih muzeja, odnosno Radničkog univerziteta, kao što je slučaj na primjer u Strumici.

Medju njima, bez opredijeljenog statusa, nalazi se Galerija "Nikole Martinovskog" u Kruševu, kao što je već naglašeno, a u Tetovu galerija nema stalnu izložbu nego se u njoj samo povremeno organiziraju samostalne izložbe iz oblasti likovne umjetnosti.

U SR Makedoniji ima ukupno 12 memorijalnih muzeja ili spomen-kuća i 8 pukovskih soba. U Skopju je memorijalni muzej PK KPJ za Makedoniju otvoren 9. maja 1975. godine u povodu Dana pobjede nad fašizmom, a osnovao ga je Muzej grada Skopja koji će ubuduće voditi cjelokupnu brigu o njegovu dopunjavanju i o održavanju.

Memorijalna kuća narodnog heroja Stiva Naumova u Bitoli dana je na upravljanje Narodnom muzeju u Bitoli. Trebalo bi učiniti više na poboljšavanju izložbe, kako bi bila dostojna imena ovog narodnog heroja.

Spomen-kuće Koča Racina i Vasila Glavinova u Titovom Velesu održavaju se redovno i dosljedno ispunjavaju svoju namjenu zahvaljujući brizi Narodnog muzeja u Titovom Velesu.

Spomen-kuća narodnog heroja Blagoja Jankova Mučete u Strumici redovno se održava i otvorena je za posjetioce zahvaljujući brizi Muzeja.

Memorijalni muzej "11 oktobar 1941" u Prilepu smješten je u bivšoj zgradi bugarske fašističke policije; uredio ga je Narodni muzej u Prilepu, ali zbog nedostatka finansijskih sredstava za dopunjavanje i bolje uređenje kako bi izložba odgovarala događaju koji prikazuje.

Memorijalni muzej u selu Bituše "Prva partizanska štamparija", spomen-kuća Djordja Pulevskog u Galičniku, memorijalni muzej u selu Konsko, spomen-kuća "Braće Miladinovaca" u Strugi i muzej ASNOM-a u manastiru Prohor Pčinjski ne održavaju se redovno, pa bi trebalo što prije naći i za njih odgovarajuće rješenje.

Osim memorijalnih kuća-muzeja uredjene su i memorijalne sobe: Krste P. Misirkova pri Institutu za makedonski jezik u Skopju i u tvornici "Karpoš" u Skopju uredjena je memorijalna soba narodnog heroja Hristijana Todorovskog Karpoša, koja će biti pod patronatom te radne organizacije. U manastiru u Lešku o memorijalnoj sobi makedonskog preporoditelja Kirila Pejčinovića brine se manastirski personal.

U više gradova u Makedoniji otvorene su pri kasarnama pukovske sobe 8 udarnih brigada, i to:

1. Pukovska soba Prve makedonske udarne brigade u kasarni "Maršala Tita" u Skopju;
2. Pukovska soba Osme udarne brigade u kasarni u Prilepu
3. Pukovska soba Pete udarne brigade u kasarni u Prilepu;
4. Pukovska soba Sedme udarne brigade u kasarni u Bitoli;
5. Pukovska soba Šeste makedonske udarne brigade u kasarni u Ohridu;
6. Pukovska soba Četvrte udarne brigade u kasarni u Strumici;
7. Pukovska soba Druge udarne brigade u kasarni u Kavadarcima; 1
8. Pukovska soba Treće makedonske brigade u kasarni u Kumanovu.

Te pukovske sobe imaju svoju namjenu: mladi vojnici odgajaju se na slavnim podvizima boraca tih brigada.

Muzejske zbirke. Osim muzejskih zbirki u Djevdjeliji i Novom Dojranu po našem mišljenju treba da se računaju kao zbirke, narodni muzeji Kumanova, Tetova i Strumice, jer po broju svojih eksponata i po razvijenosti, po prostornim i kadrovskim mogućnostima ne prelaze razinu zbirki. Vjerojatno će i oni izrasti u muzeje ako im se dadne mogućnost, ali zasada, iako se zovu muzeji, oni to nisu.

Zaposleni u muzejima

Paralelno s porastom i razvitkom muzejske mreže u SR Makedoniji rastao je i broj zaposlenih u kulturnim institucijama. Ukupan broj zaposlenih računajući zaključno s decembrom 1974. godine, iznosi 297 osoba od kojih s visokim obrazovanjem 84, od toga 4 magistra, 3 doktora nauka i 29 viših kustosa, viših konzervatora, viših stručnih suradnika i muzejskih savjetnika. Zatim je zaposleno njih 20 s višim obrazovanjem, 52 sa srednjim, 14 s nepunim srednjim obrazovanjem, 14 visokokvalificiranih radnika, 28 kvalificiranih, 31 polukvalificirani i 49 prekvalificiranih radnika.

Ove brojke svakako će u 1975. godini biti izmijenjene nizom novih zaposlenih osoba, jer će se tri muzejske institucije u Skopju useliti u novu zgradu, a već samo to nalaže povećanje broja zaposlenih i proširenje djelatnosti u ovim i drugim institucijama.

Medjutim, iako je stručni kadar u dosadašnjim aktivnostima dao vidne rezultate, ipak bi uz bolju organizaciju rada ti rezultati mogli biti veći. Osim toga, stručni kadar nije raspoređen razmjerno po regionima, tako da je najveći broj visokostručnog kadra koncentriran u skopskim muzejima, a njih samo dvojica s višim zvanjem (viši kustosi) u Narodnom muzeju u Prilepu i jedan magistar u Bitoli.

Ostali zajednički problemi muzeja i muzejskih zbirki

Osim pojedinačnih problema s kojima se posebno svaka institucija u toku godine sreće i zavisnosti od mogućnosti rješava ih ili odgađa za narednu godinu, i onih o kojima je već bilo riječi, ima zajedničkih problema koje treba i zajednički rješavati.

Najveći je zajednički problem obrade muzejskog materijala, jer zasad ne postoji ujednačen sistem i kriterij. Treba naglasiti da ne postoji služba u republici koja bi usmjeravala stručni rad muzeja.

Po članu 19. Zakona o muzejskoj djelatnosti, Arheološki muzej Makedonije, Historijski muzej Makedonije, Etnološki muzej Makedonije i Prirodonoaučni muzej Makedonije, obavljaju stručni nadzor nad radom ostalih muzeja, prema avojoj specifičnosti, i pružaju mu stručnu pomoć. Medjutim, ovu funkciju spomenuti muzeji ne obavljaju jer ona dosad nije financirana. Da bi se brinula za stručnu obradu muzejskog materijala u svim muzejima i muzejskim zbirkama u republici, naručivala ulazne i inventarne knjige, predmetne kartone, fototeke i

formirala centralne kartoteke muzejskih predmeta. To pitanje trebalo bi što hitnije riješiti.

Drugi problem, kojim bi trebalo da se pozabavi jedna od matičnih službi muzeja, jesu i izložbe, i to ne samo tematske i povremene nego i one trajnog karaktera. U tom smislu treba pružiti stručnu pomoć, jer se često organiziraju izložbe iako ne zadovoljavaju osnovni kriterij ni u stručnom ni u arhitektonskom umjetničkom pogledu.

U mnogim muzejima u republici zapostavljen je rad historijskih odjeljenja, uključujući i period NOR-a, na račun arheoloških odjeljenja. U tom smislu treba poduzimati mjere da se poboljša prikupljanje i obrada historijskog, etnološkog i drugog muzejskog materijala, koji s vremenom nestaje ili se uništava.

Muzeji po gradovima Makedonije treba da budu odraz regionalnih prilika, zbog čega je potrebna konkretna pomoć i suradnja.

Problem osnovne zaštite muzejskih predmeta isto je tako važan, pogotovo što materijali u nekim muzejima nisu u najboljoj situaciji.

U svakom slučaju, takva zajednička služba, koja bi se bavila konzervatorsko-preparatorskim zahvatima muzejskih materijala, mogla bi se brinuti o deponiranju i održavanju muzejskih predmeta, ukazujući pomoć svim muzejima.

TABELARNI PREGLED ZAPOSLENIH PREMA STRUČNOJ SPREMI

Redni broj	Vršilac kulturnih djelatnosti														VIŠI Kustos		Ukupno
		NKV	PKV	KV	VKV	NŠS	SSS	VS	VSS	mr	dr	kustos	savjetnik				
1.	Arheološki muzej	-	1	1	-	-	2	4	4	1	1	5	1	14			
2.	Etnološki muzej	-	3	1	-	-	3	3	6	-	-	5	1	16			
3.	Historijski muzej	-	2	1	-	1	1	1	8	2	-	5	-	16			
4.	Prirodonaučni muzej	1	5	1	1	-	6	3	6	-	2	5	-	25			
5.	Muzej savremene umetnosti	-	5	2	3	6	5	1	7	-	-	3	-	29			
6.	Muzej grada Skopja	3	3	2	4	-	5	1	10	-	-	2	-	28			
7.	Umjetnička galerija	-	1	1	-	4	-	1	2	-	-	-	-	9			
8.	Narodni muzej Prilep	22	7	17	2	3	7	-	9	-	-	2	-	67			
9.	Narodni muzej Bitola	2	-	-	-	-	2	-	5	1	-	-	-	9			
10.	Istorijski muzej Kruševo	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1			
11.	Narodni muzej Ohrida	-	4	-	3	-	8	-	6	-	-	-	-	21			
12.	Narodni muzej Nikole Nežlobinskog-Struga	1	-	-	-	-	3	-	4	-	-	-	-	8			
13.	Spomen kuća braće Mladinovaca - Struga	1	-	-	-	-	3	-	4	-	-	-	-	8			
14.	Muzej tetovskog kraja	4	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	6			
15.	Muzej Zapadne Makedonije Kličevo	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2			
16.	Historijski muzej Kumanovo	2	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	5			
17.	Galerija likovnih djela Kratovo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
18. Narodni muzej Štipa	3	1	1	-	-	-	-	1	1	4	-	-	-	-	11
19. Arheološki lokalitet Herakleja-Bitola	2	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	6
20. Umetnička galerija Bitola	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
21. Galerija Nikole Martinovskog - Kruševo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22. Pokrajinski muzej - Strumica	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	3
23. Zoološka zbirka Dojran NOV1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24. Historijska zbirka Djevdjellja	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	3
25. Narodni muzej Titov Veles	6	-	-	-	1	-	-	3	-	3	-	-	-	-	13
26. Kriminalistički muzej Skopje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
27. Ribarski muzej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	46	31	28	14	14	52	20	82	4	3	27	2		297	